

כי ימכור איש את ביתו לאמה כראיית הגלות והגאולה

1. שמות פרק כא

(ז) וְכִי־יִמְכַר אִישׁ אֶת־בֵּיתוֹ לְאִמָּה לֹא תִצָּא כְּצֵאת הָעֶבְדִּים:

(ח) אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אַדְנֵיהָ אֲשֶׁר־לֹא לֹו יַעֲדָה וְהִפְדָּה לְעַם נְכָרִי לֹא־יִמָּשַׁל לְמַכְרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָּהּ:

(ט) וְאִם־לִבָּנוּ יִיעֲדָנָה כְּמִשְׁפֵּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ:

(י) אִם־אֲחֵרֶת יִקַּח־לָּהּ שְׂאֵרָה כְּסוּתָהּ וְעִנְתָּהּ לֹא יִגְרַע:

(יא) וְאִם־שְׁלֹשׁ־אֲלָהּ לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ וְיִצְאָה חֲנָם אֵין כֶּסֶף: ס

1. אלשיך על שמות פרשת משפטים פרק כא פסוק ז

וכי ימכר איש את ביתו לאמה לא תצא כצאת העבדים:

וכהתימו לדבר על לב הנערה היא הנפש לנוכח אתה, באומרו כי תקנה וכו', ישית לבה עליו למען תצא אשתו עמו כמדובר, שם פניו לדבר אל הגוף גם הוא ידרוש שלומה וטובתה, כי בת מלך היא ובשלומה יהיה לו שלום, יסלסלה וירוממה כדת מה לעשות לכבודה בת מלך הקדוש. ולהיותו חומר עכור, חדל מדבר אליו לנוכח כאשר דבר לה, כי אם שלא לנוכח. היחל ואמר, כי ימכור איש הוא יתברך את בתו היא הנפש לאמה, כי כאשר הוא עבד לה בתורה ומצות, גם היא אמה בפעולותיו הגשמיות, כי בלעדה לא ירים את ידו ואת רגלו לעשות מעשהו, זר מעשהו אצלה, כי רוחנית היא. על כן השמר פן ואל תצא כצאת העבדים בחסרון אבר, אשר לא יצאו מהתנחל במם אם לא בחסרון ראשי איברים. אך היא לא תהיה יציאתה מאתך חסרת שלימות, כל פרטי חלקיה המתקדשים במצות, כי אם תנה לו כמו שנתנה לך:

אם רעה בעיני אדניה אשר לא יעדה והפדה לעם נכרי לא ימשל למכרה בבגדו בה (ח):

ואם זולת העדר שלמות תהיה גם כן רעה בעיני אדניה, אשר עניתה לעשות מצות ה' אשר לא תעשינה לאשמה בה, אשר לא יעדה הוא יתברך לך. ואם הוא בוי"ו אשר לו יתברך יעדה בתתה לך ולא לזרים חלילה, על כן והפדה מוטל עליו לפדותה מכחות הטומאה המחזיקים, הלא המה מלאכי חבלה אשר בראת במעשיך הרעים, הוא בבגדו בה. והוא הנודע מספר הזוהר (נח סו א ושלח קעד ב) כי כאשר מצדקת הצדיק נעשה לנפשו מלבוש קדושה כי בו תעלה בהיכלי מלכו של עולם, והוא הנקרא בגמרא חלוקא דרבנן, כן מרשעת הרשע נעשה לנפשו מלבושי טומאה הנקראים בגדים הצואים, כי במם יאחזוהו מלאכי חבלה לרמוס ולהאביד ולהרוס, כי הם כבית יד למו. וזהו אומרו בבגדו בה, כי מה שנמכרה לעם נכרי הוא מטעם היות בגדו בה, הוא בגדי טומאתו אשר הליבישה בהעוותו:

ואם לבנו ייעדנה כמשפט הבנות יעשה לה. (ט):

ואם לבנו ייעדנה, כי יש לו בן צדיק ומייעדה לו שבזכותו תנצל מדינה של גיהנם, כי ברא מזכא אבא (סנהדרין קד א), אל יבטח בזה להניחה בבגדים הצואים, כי אם כמשפט הבנות יעשה לה. כאשר בהשיא בת לאיש, כי לא יתננה לו מנוולת רק לפחות במקצת קישוט. כן קשט אותה בצד מה ואל תניחנה לתתה לו שיטהרנה בנוול רב:

אם אחרת יקח לו שארה כסותה וענתה לא יגרע. (י):

הנה כל זה הוא אם יחטא בעל הנפש הנזכר ויטמאנה. אך אם יזכה בכשרון מעשים טובים עד שאחרת יקח לו, שעל הנפש תבא לו רוח, או על הרוח תבא לו נשמה, הנה זו השנית צריכה מזון יותר משובח מהקודמת, וכסות חלוקא דרבנן יתר משובח, והכשר עלייתה ליל שבת אל גן עדן של מעלה בהדרגה יותר מעולה מהקודמת, וצריך יתנהג בחסידות שיעור נמרץ. וזהו

שאררה שהוא המזון מתורה ומצות בהתמדה, וכסותה להיות בכוונת קדושה ומסולקת פנייה זרה, ועונתה ליל שבת לעלות אל גן עדן העליון כמדובר, לא יגרע:

2. שמונה קבצים / קובץ ח / רטו.

למה זה אצער את נשמתי שהיא חפצה בחופש, אם היא מרגשת את עצמה בת חורין. למה זה אשים על רגליה כבלים של אסירי עוני. תשוט במרחבים, תצייר, תתרומם כפי מדת שאיפתה, תעלה מעלה מעלה. ואם הנני מרגיש כי עונותי הם הם אשר יאסרוה בעבותים, מיד אביא לה את עז התשובה, התשובה העליונה, התשובה שהיא קרובה בפי ובלבבי לעשותה. והרהור התשובה ברז מחשבתו מיד יאיר

3. אור החיים שמות פרק כא פסוק יא

(יא) ואם שלש אלה. הם שאררה כסותה ועונתה, ולזה דקדק לומר אלה ולא הקודמים להם שהם יעוד וגו'. ואמר ויצאה חנם פי' פקע זכותם ממנה שאינם יכולים לכובשה עד זמן שש שנים או שאר סימנים אלא או יקיים ג' דברים או יוציאנה בגט, ולזה גמר אומר אין כסף לומר כסף הוא שאין אבל גט צריך כי ארוסתו היא. ורבותינו ז"ל (מכילתא) אמרו ג' אלה יעוד לו ולבנו וגרעון כסף ויצאה חנם בהבאת סימנים, ואלו מן ההלכות שנאמרו בהר סיני וסמכום:

ונראה לפרש פרשה זו דרך רמז על פי דבריהם שאמרו (סוטה מ"ב ב) אין איש סתם אלא הקדוש ברוך הוא דכתיב (לעיל ט"ו ג') ה' איש מלחמה, ואמרו עוד (שהש"ר פ"ג) לא זז ה' מחבב לכנסת ישראל עד שקראה בתו, ומצינו שכינה הכתוב ענין הגלות בשם מכירה דכתיב (ש"א י"ב) וימכור אותם ביד וגו', והנה לפי מה שקדם וצוה הכתוב על הקונה עבד עברי שלא יעבוד אלא שש שנים לזה קובל הכתוב בעד עם בני ישראל למה נשתנה דינו מדין העבדים היוצאים בשש, והוא אומר וכן ימכור איש את בתו לאמה למה תגרע מדין העבדים אשר צוית שש שנים וגו', והוא אומר לא תצא כצאת העבדים בשביעית. ולמה נמכרה בגלות המר הזה זה לנו אלף ותרע"ב ואנחנו לא נושענו ותן לנו משפט עבד עברי הרשום בכתב. וחזר הכתוב וטען אם רעה וגו' פירוש אם עודנה במדרגת רשע שבשבילו נמכרה דכתיב (ישעי' נ') הן בעונותיכם נמכרתם וגו', ואמרו בעיני אדוניה אשר וגו' פירוש כי הבת היקרה ישנה גם במדרגת כלה כמאמר ספר קודש הקדשים שיר השירים (ד' ח') והוא אומר אדוניה אשר לו יעדה כי אותה יעד לכלה וכתוב באל"ף אשר לא יעדה פירוש הן עתה לא יעדה לצד מעשיה המכוערים, וטען הכתוב על זה והפדה פירוש כי לא יוכר לה בחינת הרע בעודה מכורה ובעליה אדונים זרים כי הם ימנעו מעשות טוב ויכריחוה לעשות רעה בעיני אדוניה ואין תשובת היותה רעה בגלות תשובה עד שתהיה גאולה אז יוכר בה אם רעה אם לא, ומעתה אינו מן הדין שימכרנה לעם נכרי על אשר תהיה רעה בעיניו כל זמן שהוא בוגד בה פירוש כל זמן מכירתה אלא על אשר עשתה בימי שלותה כשלא היה עליה יד מושל נכרי:

ואמרו ואם לבנו. טען וחזר וטען כי מצינו שהקדוש ברוך הוא קרא לישראל בנים בהכרזה לעיני העמים כולם וידעו כי ישראל הם אומה המיועדת בשם בן לה' והן עתה אם עדיין אומה זו מיועדת לבחינת בנו מן הראוי היה לפחות שלא תהיה גרועה מהאומות כאשר עינינו רואות רום מעלות האומות וישובן מה שאין כן ישראל ומן הראוי לא תהיה גרועה מהם ודי לה השפלה זו שלא יהיה לישראל מדרגה גדולה מהם, והוא אומר כמשפט הבנות כי גם הם יקראו בנות אלא שלא יתכנו במעלה זו ליקראות בתו של הקדוש ברוך הוא. ואמרו אם אחרת דע כי אמרו ז"ל (זהר ח"ב קנ"ב ב) כי בזמן החורבן כל כלי השפע משפיעין חוץ למקומן בשאר האומות ולא בישראל כי מתקלקלים הצינורות ומריקים במקום לא קדוש. והוא אומר אם אחרת יקח לו לתת מדת טובו כאשר עיני כל ישראל רואות הפלגת הטוב ביד לא מבני

ישראל המה טען הכתוב עוד לו יהיה שכעס עוד עליה שלא תהיה בהדרגת הטוב וההשקט כבנות העולם ונותן ה' מדת טובו לאומה אחרת לפחות שארה כסותה ועונתה לא יגרע, שארה אלו מזונותיה כמאמר ר' יאשיה (מכילתא), כסותה כמשמעו, ועונתה היא שיהיה עונה אותה בצר, וג' דברים אלו הם דברים המוכרחים ואיך יכולה לחיות זולתם. ואמר עוד ואם שלש אלה פירוש שארה כסותה ועונתה לא יעשה לה ותהיה גרועה מהם:

ויצאה חנם פירוש הגם שלא יהיה בידם לא תורה ולא מצות ואפילו לא יכספו לדבר הגאולה והוא אומרו אין כסף, כי יסוריה יספיקו לפדיונה:

או תרמוז הפרשה על זה הדרך וכי ימכור איש זה הקדוש ברוך הוא את בתו אומה הקדושה, לאמה פירוש להיות שכבר עברו גליות על ישראל גלות מצרים גלות בבל כו' וכולם לא נשתעבדו ישראל אלא לאומה אחת ואין דבר זה סובב קריאת שם עבדות על ישראל, אבל בגלות החל שאנו בו עתה משתעבדים ישראל לכל ע' אומות בכל מקום אשר שם עברי בזוי הוא ושפל וכל אחד בוזז וחוזר ליקוטי בתר ליקוטי ודבר זה ינסה ויסמן בהם בנסיון גדול וסימן מובהק והוא אומרו לאמה כי אומתינו בגלות זה קנתה שם אמה ומעתה גם בבוא גאולתינו ופדיון נפשינו כבר קנתה האומה שם עבדות, לזה אמר הקדוש ברוך הוא הבטחה כי גאולת האומה הלז לא תהיה כדרך אשר הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים אלא בנסים מפלגים בפרסום בכל העולם, והוא אומרו לא תצא כצאת העבדים הרמוזים בתורה (לעיל כ' ב') מבית עבדים וגו' שאז לא הפליא ה' פלאיו אלא באומה אחת, ואז בכל העולם והיו מלכים אומניך ושרותיהם וגו' וישתחוו כל מלכי ארץ ככתוב בספר ישעיה (מ"ט א) ואומרו אם רעה וגו' יתבאר על פי מאמר הזוהר כי תשתנה גאולת ישראל אם תהיה באמצעות מעשיהם הטובים לאם תהיה לצד השלמת קץ הסתום, כי אם תהיה באמצעות הכנת ישראל יבא הגואל מלאך ה' בעמוד אש מוצב ארצה וראשו בשמימה, ואם לצד הקץ וישראל לא ראויים לו עליו נאמר (זכרי' ט') עני ורוכב על חמור, והוא אומרו כנגד ביאת הגואל לצד הקץ הגם שאין ישראל ראויים לו אם רעה וגו' פירוש אפילו אם תהיה רעה בעיני אדוניה כשיגיע הקץ אשר קצב ליעדה ולא באל"ף ירצה שאינה ראויה ליעודיו כי היא רעה אף על פי כן והפדה פירוש פדיון יושג לה על כל פנים אבל לא יהיה הדבר כדרך אם לא תהיה רעה בעת הגאולה. ואמר לעם נכרי וגו' פירוש כי לא לצמיתות יהיה המכר לעם נכרי הגם שיבגוד בה כמאמר הכתוב (איוב כ"ח) קץ שם לחושך. וכנגד ביאת הגאולה לצד מעשיהם הטובים והכשרתם אמר ואם לבנו ייעדנה על דרך אומרם (ב"ב י' א) כשישראל עושים רצונו של מקום נקראו בנים, הכוונה אם יעודים אשר ייעדנה ה' בעת הגאולה תהיה לצד היותם במדרגת בנים אז כמשפט הבנות דבר זה יגיד הפלגת שעשוע ישראל בבוא הגואל פירוש בנות הם נשמות המשתעשעים בגן עדן הנקראים בנות ירושלים ומשפט שקצב להם צרור המור דודי לי להגלות להם אורו יתברך וזה הוא מחייתם ושעשועם ותכלית מאויים אמר ה' כי כמשפט הזה יעשה להם בביאת הגואל בעודם בעולם הזה יגלה ה' אור שכינתו על כל הצדיקים ויאמרו כולם זה אלי וגו' בתמידות כמשפט הבנות:

ואומרו אם אחרת וגו'. בא הכתוב להתנות אימתי חלקתי לך בין זמן שהיא רעה לזמן שהיא במדרגת בנו אלא בזמן שאם אחרת יקח לו על דרך שפירשנוה למעלה שארה כסותה ועונתה של הבת הישראלית לא יגרע בזה הוא שחלקתי אבל אם שלש אלה וגו' ויצאה חנם פירוש אפילו אינם צדיקים לכסוף אל יום פדות יצאו אפילו קודם זמן הגלות והרי הם יוצאים בזכות יסורין אשר קבלו במחסור ג' הדברים ושויים הם למדרגת בן: